

процессе которой происходит переход к педагогике сотрудничества, когда учитель и ученик находятся в равном отношении к информационным ресурсам, становятся духовными партнерами, что влияет на мировосприятие воспитаника и его духовность.

Ключевые слова: информационные технологии, информационная духовная среда, духовное развитие, духовные качества, духовная самореализация.

Summary. The paper deals with the problem of the role of information technologies in the implementation the concept of spiritual development of student's personality. the main theoretical approaches to the disclosure of the importance of information technologies in the system of spiritual development of the individual student are described. Substantial features of the concepts of "information", "information products", "information and interactive methods" in the context of spiritual development of personality are lighted; the exact composition and structure of personal activities in the system of spiritual relations "teacher-student". It is clarified that the implementation of information technologies contributes the transfer of positive spiritual experience, affects the efficiency of activity of a student. It is proved that the implementation of information technologies for the spiritual development of the individual, requires special psychological and pedagogical training, in which there is a transition to pedagogy of cooperation, when teacher and student are in equal relation to information resources, become spiritual partners that affects the worldview of the student and his spirituality.

Key words: information technology, information spiritual environment, spiritual development, spiritual qualities, spiritual self-realization.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016

Л. М. Кулакова

ВПЛИВ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ НА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Анотація. У статті аналізуються основні психолого-педагогічні аспекти дослідження особливостей морального виховання молодших школярів в умовах сучасного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Характеризуються вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Визначено важливість використання інформаційно-комунікаційних засобів в умовах реформування сучасного навчально-виховного процесу у початковій школі. Проаналізовано особливості використання інформаційних технологій у процесі формування моральних цінностей молодших школярів. Встановлено основні закономірності використання інформаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: молодші школярі, молодший шкільний вік, моральне виховання, моральні якості особистості, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Молодший шкільний вік – особливий етап у формуванні ставлення людини до навколишнього світу, час, коли визначається спрямованість особистості – громадська, колективістська чи, навпаки, егоїстична, індивідуалістська. Одне з найважливіших місць у системі виховання підростаючого покоління посідає моральне виховання. Цією проблемою займалися такі видатні діячі, як К. Ушинський, Ю. Бабанський, О. Савченко, А. Алексюк, А. Макаренко, І. Бех та ін.

Із початком шкільного віку настає якісно новий етап у становленні моральної свідомості: з одного боку, відбувається збагачення й розвиток наявних уявлень, сформованих ще в дошкільному віці, а з другого, – активний процес набування й засвоєння нових моральних уявлень і понять, тобто моральних знань. Моральні знання становлять основу розвитку моральної свідомості в молодшому шкільному віці і є одним з основних її компонентів [6]. Адже для того, щоб вчинки школяра відповідали вимогам моральних норм і правил, він має знати, що таке добре і що таке погано. Моральні переконання, визначаючи поведінку та вчинки людини, лежать в основі виявлення вольових якостей особистості: сміливості та рішучості, мужності й витривалості, наполегливості та терпеливості, стійкості до негативних впливів.

Формування норм, зразків соціальної поведінки, особистісних ідеалів відбувається в складно організованому соціокультурному просторі, де поряд із такими інститутами, як школа і сім'я, неабияка, а часом і провідна, роль належить інформаційно-комунікаційним засобам.

Мета дослідження – розгляд засобів інформаційно-комунікаційних технологій як дієвих факторів виховання моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ході нашого дослідження ми спробували з'ясувати характер дозвілєвої діяльності молодших школярів. З цією метою ми опитали учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл м. Рівне (приблизно 200 чоловік). Учням було запропоновано наступну ситуацію: «Коли у мене з'являється вільний час, я ...». Визначилися наступні групи відповідей.

Вид дозвілєвої діяльності	Співвідношення у %
Слухаю музику	20
Гуляю	26
Граю з друзями	6
Дивлюсь телевізор	11
Граю на комп'ютері	32
Малюю	3
Співаю	2

Таким чином, неважко зробити висновок про пріоритетність інформаційно-комунікаційного простору у житті сучасних школярів. І хоч

сьогодні багато хто із педагогів, психологів, медиків гучно заявляють про його негативний вплив як на здоров'я, так і на психічний та моральний розвиток дитини, та все ж його роль у житті людини з кожним днем зростає. Тож спробуємо висвітлити позитивні сторони використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні підростаючої особистості.

В умовах реформування виховного процесу в закладах освіти особливої уваги потребує використання різноманітних виховних технологій та засобів, у тому числі й інформаційно-комунікаційних [1]. На сьогодні один із найважливіших напрямів виховної роботи – її інформатизація, що передбачає розробку та впровадження організаційно-педагогічних умов для формування моральних цінностей школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Зазначимо, що саме інформатизація виховного процесу пропонує широке використання для формування моральних цінностей – добра, милосердя, турботи про оточення, що стає можливим при її доцільному використанні. За допомогою засобів інформаційних і комунікаційних технологій у процесі виховання, у керівництві виховним процесом, автоматизації його інформаційно-методичного забезпечення стає можливим формування таких інформаційних потоків, які є впливовими на особистість.

Найбільшим надбанням людства від застосування інформаційних технологій є наближення найкращих досягнень світової культури до кожної пересічної людини [2].

Використання інформаційних технологій у процесі формування моральних цінностей ставить перед педагогікою та психологією завдання, які вимагають оновлення положень теорії виховання, підвищення якості і розробки та використання новітніх виховних методик, а отже, переосмислення досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій, аналізу й оцінки можливостей їхньої реалізації у процесі виховання.

Як відомо, здібності дитини розвиваються тим краще, чим більшими є її можливості отримання різноманітного сенсорного досвіду, знайомства з кращими досягненнями світової культури, моделювання наслідків реалізації своїх ідей тощо. Всі ми досить добре знаємо, скільки втрачають обдаровані діти, коли вони не мають можливості користуватися бібліотеками, не ходять до музеїв, не бувають в театрі, не навчаються з такими технологіями, які є кращим надбанням людства. І коли така дитина нарешті, наприклад, вступаючи до університету, потрапляє до великого міста, в культурне середовище, їй треба надолужувати ці втрати.

Отже, найбільшим надбанням людства від застосування інформаційних технологій є наближення найкращих досягнень світової культури до кожної пересічної людини. Завдяки співробітництву кращих фахівців у галузі інформаційних технологій із кращими фахівцями в галузі психології знято труднощі у застосуванні комп'ютерів на рівні користувача. Сьогодні користувачем системи Інтернет може бути людина будь-якого віку.

Загальні здібності – пам'ять, увагу, сприймання, оперативні реакції, комунікабельність тощо – треба розвивати разом із формуванням таких інтелектуальних вмінь, як вміння планувати своє життя на годину, день, тиждень, рік; вміння висловлювати свою думку (коротко чи не дуже коротко, але з необхідними аргументами), вміння спроектувати якусь діяльність тощо. Сюди треба додати розвиток загальної ерудиції дитини.

Нові інформаційні технології надають фантастичні можливості вчителям і батькам у розвитку загальних здібностей дітей із використанням усього арсеналу досягнень світової культури. Мається на увазі, що є багато комп'ютерних енциклопедій, досконалих навчальних програм, ілюстрованих комп'ютерних книжок, навчальних ігор, що розвивають здібності дитини. Але саме по собі без участі дорослих, без праці дорослої людини, вкладеної в процес виховання дитини, без консультацій із фахівцями все це багатство не навчить дитину.

Актуальність питання впровадження сучасних інформаційних технологій у загальноосвітній школі сьогодні практично ні в кого не викликає сумнівів. І цей факт є домінуючим не тільки тому, що Україна орієнтується на західні країни, де високі інформаційні технології в освіті стали невід'ємним атрибутом високорозвиненої економіки. У першу чергу, маємо тенденції формування сталої суспільної думки про те, що дитина тоді і тільки тоді може досягти соціального успіху, коли вона буде мати стійкі навички використання комп'ютерних технологій у навчанні та повсякденному житті.

Комп'ютерні технології стрімко увійшли в саму галузь цивілізації – галузь, де відбувається цілеспрямована передача знань від одного покоління іншому, – освіту. Адаптація до світу інформаційно-комунікаційних технологій не тільки полегшить дитині входження в доросле життя, але і сприятиме ефективності навчання за допомогою комп'ютера і використання його в ігровій діяльності [4]. Дитина і комп'ютер – це поєднання, якого на сучасному етапі життя неможливо уникнути. Наші діти народжуються і ростуть у той час, коли комп'ютери, планшети, ноутбуки, смартфони в будинку – такі ж природні речі, як кухонна плита. Інколи ми дивуємося, якщо дитина, яка навіть не вміє читати, починає швидко орієнтуватися в дитячих іграх, як швидко вона все схоплює, як вправно справляється з мишкою.

Цифровий світ диктує свої закони – крім зошитів, ручок та підручників сьогоdnішньому школяреві справді необхідні сучасні інформаційно-комунікаційні технології. Вони потрібні насамперед для того, щоб з самого початку комп'ютер став для зростаючої дитини не тільки іграшкою і телевізором «в одній коробці», але передусім інструментом для навчання, морального розвитку, творчості і спілкування з усім світом. Комп'ютер, будучи найбільш сучасним інструментом для обробки інформації, є не тільки потужним технічним засобом навчання, а й помічником у вихованні та загальному психічному розвитку молодших школярів. Комп'ютеризовані навчальні матеріали (навчальні комп'ютерні

програми) здатні повніше і глибше адаптуватися до індивідуальних особливостей дітей.

Так, наприклад, комп'ютерні ігри вчать дітей переборювати труднощі, контролювати виконання дій, оцінювати результати. Завдяки інформаційно-комунікаційним засобам стає ефективним навчання цілеспрямованості, планування, контролю і оцінки результатів самостійної діяльності дитини через поєднання ігрових і неігрових моментів. Дитина входить у сюжет ігор, засвоює правила, відповідно діє і прагне досягнення результатів. Крім того, практично у всіх іграх є свої герої, яким потрібно допомогти виконати завдання. А отже, відбувається моральний розвиток особистості.

Таким чином, розширення інформаційно-комунікаційного простору сприяє розвитку не тільки інтелектуальних здібностей дитини, але й вихованню вольових якостей, як-от: самостійність, зібраність, зосередженість, посидючість; спонукає дитину до співпереживання, допомоги героям ігор тощо, збагачуючи тим самим її позитивне ставлення до навколишнього світу.

Особливо актуальними в початковій школі стали уроки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Учні 1–4 класів мають наочно-образне мислення, тому дуже важливо будувати їх навчання, застосовуючи якомога більше якісного ілюстративного матеріалу, залучаючи до процесу сприйняття нового не тільки зір, але і слух, емоції, уяву [5]. Організація навчального процесу в початковій школі насамперед повинна сприяти формуванню моральної сфери дітей, успішному засвоєнню навчального матеріалу та сприяти психічному розвитку дитини.

Впровадження інформаційних технологій повинно ґрунтуватись також на врахуванні вікових особливостей молодших школярів:

- в початковій школі відбувається зміна провідної діяльності дитини з ігрової на навчальну. Використання ігрових можливостей комп'ютера в поєднанні з дидактичними дозволяє зробити цей процес більш плавним;

- велика частина знань, умінь і навичок, отриманих на уроках, ще не використовується молодшими школярами у позаурочній діяльності; їх практична цінність втрачається, а міцність – істотно знижується. Застосування ж отриманих знань, умінь і навичок в ігровому комп'ютерному середовищі призводить до їх актуалізації;

- високий ступінь емоційності молодших школярів значно стримується суворими рамками навчального процесу. Заняття ж із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють частково розрядити високу емоційну напруженість і оживити навчальний процес;

- мультимедіа-підручники покликані автоматизувати всі основні етапи навчання – від викладу навчального матеріалу до контролю знань і виставлення підсумкових оцінок. При цьому весь обов'язковий навчальний матеріал переводиться в яскраву, захоплюючу, з розумною часткою

ігрового підходу, мультимедійну форму з широким використанням графіки, анімації, в тому числі інтерактивної, звукових ефектів і голосового супроводу, включенням відеофрагментів.

Особливо цікавими та насиченими є уроки у початкових класах, навчання у яких відбувається за Науково-педагогічним проектом «Інтелект України». Спілкування з дітьми, що навчаються за цією програмою, відвідування уроків («Навчаємося разом», «Еврика», «Людина і світ») у Рівненській ЗОШ I-III ст. № 13 засвідчило високий рівень розвитку моральної свідомості дітей, їх ерудиції та творчого потенціалу.

Досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій показує їх перевагу в забезпеченні якості освіти, оскільки:

- по-перше, вони викликають інтерес і позитивні емоції молодших школярів. Можна провести екскурсію-подорож по будь-якому місту і країні, відчути настрій героїв, почути звук моря, побачити захід. Завдання вчителя знайти нове, невідоме, зацікавити, використовуючи якісні наочні посібники, анімаційні можливості;

- по-друге, створюються умови для індивідуалізації навчання: вчитель має можливість зафіксувати матеріал, «зупинити» мить, повернутися до інформації попередніх уроків, забезпечити самоперевірку, контроль, презентаційний супровід уроків;

- по-третє, участь у діяльності, наприклад, через навчальні проекти відкриває нові можливості творчості. Учні отримують додатковий досвід спілкування, можливість проявити свої найкращі моральні якості. Учитель вчиться керувати інформаційними потоками, стає авторитетним консультантом для учнів, отже, розширюється простір взаємодії.

З огляду на вищесказане, можна припустити, що використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках сприяє моральному та особистісному розвитку учня.

Розглядаючи тему морально-духовного виховання, розуміємо, що воно не зводиться до засвоєння учнями теорії, норм і правил поведінки в процесі навчання та спеціально організованої школою моральної освіти. Воно спрямоване на формування моральної поведінки, пронизаної прагненням до доброти, прекрасного, до вироблення таких моральних якостей, як патріотизм, національна гідність, лицарство, вдячність, любов до праці, дисциплінованість, відповідальність, честь, совість, власна гідність тощо [1]. Адже найбільший виховний вплив на емоційну, моральну, розумову сфери молодого покоління має всебічна інформація про рідний край, свій народ, його мову, культуру, історію Батьківщини, про патріотизм, героїзм предків, їхні національно-визвольні заповіді нащадкам, історичний досвід будівництва власної національної держави. Застосовуючи на уроках інформаційно-комунікаційні технології, потрібно ставити за мету не тільки підвищення якості знань, прищеплення інтересу до навчального предмета, але й духовний та моральний розвиток особистості учня, підвищення його культури.

Моральний розвиток особистості проходить в три стадії [6]. На доморальному рівні дитина виконує вимоги, боячись покарання. На

конвенційному рівні дотримання моралі визначається намаганням належати групі, суспільству, відповідати їхнім вимогам із метою самозбереження. Третій рівень морального розвитку автономний: людина добровільно обирає моральну поведінку, оскільки переконана, що жити їй потрібно згідно з нормами, прийнятими нею добровільно. Слід відзначити, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у вихованні означає розбудову виховного процесу не за шаблонними ознаками, а з опорою на новачі, експеримент, творчість, зацікавленість; внесення авторських доробок із урахуванням цінностей добра, що передбачає зміни за змістом, організацією та результатом виховної діяльності; оптимізацію та покращення виховної діяльності за рахунок розробки нових методик, програмного забезпечення, комбінацій стимульного матеріалу тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Інформаційно-комунікаційні технології не завдають шкоди дитині за розумного підходу. Коли ми навчимо молодших школярів свідомо і творчо підходити до інформаційного простору, змінювати форму подання знань і даних таким чином, щоб це було корисно нашим дітям і не загрожувало їхньому здоров'ю та особистісному розвитку, ми полегшимо формування в дітей позитивних моральних якостей, ефективних стратегій мислення, будемо сприяти підвищенню їхньої самооцінки, впевненості у своїх силах.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : Вид-во «Либідь», 2003. – 344 с.
2. Гостев А. А. Духовно-нравственные аспекты новой информационной экологии / А. А. Гостев. – М. : 2009. – 350 с.
3. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н. В. Морзе. – К. : Видавнича група BVH, 2008. – 352 с.
4. Муковіз О. П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій: монографія / О. П. Муковіз. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. – 180 с.
5. Павелків Р. В. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Кондор, 2011. – 468 с.
6. Павелків Р. В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості в молодшому шкільному віці: дис. ... доктора психол. наук: 19.00.07 / Р. В. Павелків. – Рівне, 2005. – 455 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bekh I.D. Vykhovannia osobystosti: [Education of the individual] U 2 kn. Kn. 2: Osobystisno-orientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady / I. D. Bekh. – K.: Vyd-vo "Lybid", 2003. –344 s. (in Ukrainian)
2. Hostev A. A. Dukhovno-nravstvennye aspekty novoi informatsionnoi ekologiyi [Spiritual and moral aspects of the new information ecology] / A.A Hostev. – M. : 2009. – 350 s. (in Russian)

3. Morze N.V. Osnovy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [The basics of information and communication technologies] / N.V Morze. – K. : 2008. – 352 s. (in Ukrainian)
4. Mukoviz O.P. Formuvannia vmin samostiinoi piznavalnoi dialnosti u studentiv pedahohichnykh VNZ zasobamy informatsiinykh tekhnolohii: monohrafiia [The formation of skills of independent cognitive activity of students of pedagogical Universities by means of information technology: monograph] / O.P. Mukoviz. – Uman: PP Zhovtyi O.O., 2010. – 180 s. (in Ukrainian)
5. Pavelkiv R.V. Vikova psykholohiia [Developmental psychology]: pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. – K.: Kondor, 2011. – 468 s. (in Ukrainian)
6. Pavelkiv R.V. Rozvytok moralnoi svidomosti ta samosvidomosti v molodshomu shkilnomu vitsi [The development of moral consciousness and self-consciousness in primary school age]: dys. ... doktora psykhol. nauk: 19.00.07 / R. V. Pavelkiv. – Rivne, 2005. – 455 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье анализируются основные психолого-педагогические аспекты исследования особенностей нравственного воспитания младших школьников в условиях современного развития информационно-коммуникационных технологий. Характеризуются возрастные особенности детей младшего школьного возраста. Определены важность использования информационно-коммуникационных средств в условиях реформирования современного учебно-воспитательного процесса в начальной школе. Проанализированы особенности использования информационных технологий в процессе формирования нравственных ценностей младших школьников. Установлены основные закономерности использования информационных технологий в процессе формирования нравственных ценностей.

Ключевые слова: младшие школьники, младший школьный возраст, нравственное воспитание, моральные качества личности, информационно-коммуникационные технологии.

Summary. The article deals with the analysis the main psychological and pedagogical aspects of investigation of peculiarities of moral education of junior pupils in the conditions of modern development of information and communication technologies. The age peculiarities of pupils of primary school are characterized. The importance of using ICT tools in the conditions of reforming of modern educational process in primary school is identified. The peculiarities of the use of information technologies in the process of formation of moral values of junior pupils are analysed. The basic patterns of the use of information technologies in the educational process are established. It is concluded that the use of ICT in education means the development of the educational process not for the template features, but based on innovation, experiment, creativity, interest; introduction of copyright modifications, taking into account the values of kindness, involving changes in content, organization and result of educational activities; optimization and improvement of

educational activities through the development of new methodologies, software, combinations of the stimulus material and the like.

Key words: junior pupils, primary school age, moral education, moral qualities of personality, information and communication technologies.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2016

Р. В. Малиношевський

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ

Анотація. У статті представлено розуміння ризикованої поведінки старшокласників у сфері Інтернет-спілкування як феномена з лабільною модальністю. Розкрито можливості використання традиційного діагностичного інструментарію для окреслення його контурів. Та запропоновано доповнювати традиційний інструментарій аналізом способів реалізації старшокласниками апріорних можливостей вибору в комунікативних ситуаціях Інтернет-простору.

Ключові слова: ризикована поведінка, апріорна можливість вибору, Інтернет-спілкування.

Постановка проблеми. Процес глобалізації, розвиток транскордонних соціокультурних, економічних, політичних взаємозв'язків між різними суспільствами зумовили цивілізаційне наближення різних культур. Безсумнівно, що внаслідок такого наближення звичний і буденний світ став індивідуально більш «відкритим» і значно доступнішим. Став простором можливостей для повноцінного розгортання соціального, культурного та інтелектуального розвитку людини.

Проте, якщо звернути увагу на будь-яке суспільство навіть високорозвиненої, в економічній площині, країни, то стає очевидно, що за вуаллю економічного добробуту, політичної рівноваги, соціальної стабільності, культурної величі простежується суттєвий елемент невизначеності. Така невизначеність полягає в тому, що сучасне суспільство виступає не лише джерелом різномірних благ (в першу чергу матеріальних, духовних, соціальних), але й джерелом реальних і ймовірних небезпек (наприклад, як-от: руйнування інтерсуб'єктивних стосунків або модифікація традиційних соціальних структур, як-от: сім'я). Тобто сьогочасне суспільство, як влучно відмітив німецький соціолог У. Бек, – це суспільство ризику. Оскільки відбуваються двосторонні трансформаційні процеси – від трансформації соціальної морфології шляхом руйнування усталених форм соціального порядку до модифікації ціннісно-нормативної системи одиничного суб'єкта, його соціальних практик і навпаки. В результаті на рівні індивідуального та соціального